

หลักทั่วไปในการดำเนินคดีอาญา

ในระบบกฎหมายไทย การดำเนินคดีอาญาในฐานะโจทก์ ซึ่งเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญา สามารถดำเนินคดีได้ 2 ทางคือ

1. ฟ้องคดีด้วยตนเอง
2. พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทน(ผู้เสียหายเข้าเป็นโจทก์ร่วม)

การฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง

ผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีเองจะต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรงเท่านั้น สำหรับคดีความผิดต่อแผ่นดิน เช่นความผิดที่เกี่ยวกับความมั่นคงแห่งรัฐ คดีที่เกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ บุคคลธรรมดาจะเข้าไปเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองไม่ได้

ในคดีอาญาทั่วไปที่ไม่ใช่คดีความผิดต่อส่วนตัว ทนายความมักจะแนะนำให้ผู้เสียหายฟ้องคดีด้วยตนเอง เนื่องจาก

1. การฟ้องคดีด้วยตนเอง ผู้เสียหายมักจะประสบความสำเร็จในการค้นหาพยานหลักฐาน เพราะไม่มีอำนาจออกหมายเรียกผู้ใดมาให้การเป็นพยานเหมือนกับที่พนักงานสอบสวนกระทำได้ในชั้นสอบสวน

2. ในคดีอาญาทั่วไป การแจ้งความร้องทุกข์ให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดี น่าจะได้ผลดีมากกว่า เนื่องจากพนักงานสอบสวนมีอำนาจตามกฎหมายในการรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งเมื่อพนักงานสอบสวนได้ส่งเรื่องให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องแล้ว ผู้เสียหายสามารถเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีอาญากับพนักงานอัยการได้ตามกฎหมาย

อย่างไรก็ตามการฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองอาจมีความจำเป็นในกรณีต่อไปนี้

1. ผู้เสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรมในชั้นสอบสวน เช่น ร้องทุกข์ในฐานะผู้เสียหาย แต่การสอบสวนไม่ดำเนินไปอย่างถูกต้องก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย เช่นนี้ผู้เสียหายควรฟ้องคดีด้วยตนเอง

2. ฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองในความผิดอันยอมความได้ (ความผิดต่อส่วนตัว) เช่น ความผิดฐานหมิ่นประมาท ژی้อโกง ักขยอก บุกรุกหรือความผิดตามบทบัญญัติว่าด้วยการใช้เชือก เป็นต้น ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีด้วยตนเองได้โดยสะดวก เนื่องจากโดยทั่วไปผู้เสียหายในความผิดประเภทนี้มักจะฟ้องจำเลยเพื่อให้มำทำความตกลงกัน หากจำเลยได้ทำการชำระหนี้หรือทำการอันเป็นการบรรเทาความเสียหายจนเป็นที่พอใจผู้เสียหายก็อาจถอนฟ้องได้

โดยสรุป ผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีด้วยตนเองควรจะฟ้องเฉพาะคดีความผิดอันยอมความได้หรือความผิดต่อส่วนตัวเป็นหลัก เว้นแต่ผู้เสียหายจะไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมตามที่กล่าวข้างต้น

การดำเนินคดีอาญาโดยเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ

การเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการนั้นมีบัญญัติอยู่ในมาตรา 30 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งบัญญัติว่า ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องขอเป็นโจทก์ร่วมในเวลาใดๆก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา อันมีความหมายว่า ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีไว้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมได้ โดยผู้เสียหายที่จะยื่นขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมนั้น จะต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรง เช่น ผู้เสียหายในคดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ หรือถูกทำร้ายร่างกาย ทายาทของผู้เสียหายยอมถือเป็นผู้เสียหายที่จะขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมได้

ในส่วนของความผิดอาญาแผ่นดิน ผู้ใดผู้หนึ่งจะยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมไม่ได้ เช่น ความผิดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ หรือคดีความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง

สำหรับช่วงเวลาที่เหมาะสมในการยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมนั้น เนื่องจากกฎหมายใช้คำว่าให้ยื่นก่อนศาลชั้นต้นพิพากษา จึงมีข้อที่ควรพิจารณาว่าจะยื่นขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมเมื่อใด เห็นว่าการยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมนั้นควรยื่นในช่วงแรกหลังจากพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องแล้วหรือก่อนสืบพยานโจทก์นัดแรก เนื่องจากจะทำให้ทนายโจทก์ร่วม มีสิทธิในการได้ซักถามพยานของพนักงานอัยการและสามารถนำพยานของผู้เสียหายเองเข้าสืบได้ หากยื่นหลังจากได้สืบพยานโจทก์ไปแล้วจะทำให้เสียสิทธิตามที่กล่าวมาข้างต้น

การดำเนินคดีอาญาในฐานะจำเลย

ในการฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองของผู้เสียหาย ผู้ที่ถูกฟ้องจะยังไม่ตกเป็นจำเลยในทันที ศาลจะต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนเมื่อศาลเห็นว่าคดีมีมูลและมีคำสั่งประทับฟ้องแล้วจึงจะถือว่าผู้ที่ถูกฟ้องมีฐานะเป็นจำเลยแล้ว ในความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกเกินตั้งแต่ 3 ปี ขึ้นไปศาลมีอำนาจที่จะออกหมายขังเพื่อควบคุมตัวจำเลยไว้ในระหว่างการพิจารณาได้ ดังนั้นเมื่อตกเป็นจำเลยจะต้องมีการขอลปล่อยชั่วคราว (ประกันตัว) ต่อศาล ซึ่งโดยทั่วไปการขอลปล่อยชั่วคราวของจำเลยถือเป็นสิทธิที่จะได้รับการอนุญาต การที่ศาลจะไม่อนุญาตให้ประกันตัวนั้นต้องมีเหตุตามที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น ในส่วนที่ผู้เสียหายเริ่มดำเนินคดีอาญาโดยการเข้าร้องทุกข์กับพนักงานสอบสวนนั้น ในเบื้องต้นพนักงานสอบสวนจะมีการออกหมายเรียกให้ผู้ที่เกี่ยวข้องไปให้ปากคำอันเป็นขั้นตอนในการรวบรวมพยานหลักฐาน จากนั้น พนักงานสอบสวนจะส่งสำนวนการสอบสวนไปให้พนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการเห็นว่าพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนครบถ้วนสมบูรณ์ก็จะมีคำสั่งฟ้องคดีและนำตัวผู้ต้องหาไปยื่นฟ้องต่อศาลซึ่งจะถือว่าได้ตกเป็นจำเลยแล้ว โดยทั่วไปคดีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องจะไม่มีกรณีไต่สวนมูลฟ้องก่อนเนื่องจากกฎหมายเห็นว่าได้ผ่านการตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานมาจากพนักงานสอบสวนแล้วขั้นหนึ่ง สำหรับการ

ประกันตัวในคดีที่มีการร้องทุกข์กล่าวโทษนั้น สามารถขอประกันตัวได้ตั้งแต่ในชั้นพนักงานสอบสวนเรื่อยไปจนถึงชั้นศาล